

Світло Вільнюського університету

Ведучий рубрики **Микола ІВАНЬКО**, директор Державного історико-культурного заповідника Острога

Чотириста п'ятдесят років тому – 17 липня 1570 р. – розпочалася історія університету литовської столиці Вільнюса. Цього дня в головному місті Великого князівства Литовського монахи католицького ордену єзуїтів відкрили колегію – школу з безплатним навчанням не тільки Закону Божому, але й давнім мовам і «семи вільним мистецтвам». 1 квітня 1579 р. король і великий князь Стефан Баторій (з іменем якого пов'язаний привілей на Магдебурзьке право нашому Острогу) надав цій школі статус «Академії і університету Вільнюського ордену єзуїтів». Цей привілей того ж року підтвердив Папа Римський Григорій XIII, відомий нам із назви нині дійсного календаря.

Цікаво, що одним із головних опікунів створення університету був маршалок литовський Ян Ієронім Ходкевич – батько Яна Кароля Ходкевича, чоловіка Анни-Алоїзи Острозької, героя Хотинської війни, після її закінчення похований в Острозі. Знаменитий у майбутньому полководцем був свого часу студентом Вільнюського університету.

Першим ректором вищої школи у Вільні, після її реорганізації в університет (Академію), був знаменитий єзуїтський богослов і проповідник Петро Скарга, у полеміці з яким міцнів теологічний науковий рівень і літературний хист письменників Острозької академії. У Вільнюській академії продовжував свою науку Максим (Мелетій) Смотрицький – син першого ректора Острозької слов'яно-греко-латинської академії і другий ректор Київської братської школи (майбутньої Києво-Могилянської академії), наш видатний духовний письменник і філолог. Його знаменита «Грамаatika слов'янська» побачила світ 1619 р. в одній з друкарень в околицях Вільня.

Після того, як папський престол скасував орден єзуїтів 1773 р., їхня вища школа у Вільні стала світським закладом. Спочатку його іменували Головною школою Великого князівства литовського, а після поділів Речі

Посполитої і приходу російської влади – Головною вільнюською школою. 1803 р. імператор Олександр I надав цій вищій школі статус одного з імператорських університетів.

Випускником Вільнюського імператорського університету був наш земляк з Острожчини – видатний медик Томаш (Фома, Хома) Волковинський. Він – уродженець села Хорів, понад 35 років пропрацював лікарем в Острозі і був похований на малій батьківщині. 1817 р. у Вільнюському університеті Т. Волковинський захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора медицини під назвою «Дослідження про ревматичний кардит» (латинською мовою). Цікаво, що цензором опублікованої дисертації був вітчизняним великим польським поетом Юліуш Словацьким професором медицини Вільнюського університету Август Бекю. Сучасні історики медицини (серед них і відомий острожанам Рафаель Шпігель) довели, що Волковинському належить пріоритет у становленні ревматологічної науки – важливої галузі медицини.

Як і згаданий вище Юліуш Словацький, так і інший геній польської літератури Адам Міцкевич були студентами Вільнюського університету.

У професора Вільнюського університету Яна Рустема (Йонаса Рустема) – митця вірменського походження родом із Константинополя (Стамбула), якого нині називають основоположником литовської національної художньої школи, – 1829 – 1830 рр. брав уроки малювання Тарас Шевченко, про що він тепло згадував пізніше (як і про університет) на записках в солдатах. На будівлі історичного факультету сучасного університету у Вільні встановлена меморіальна дошка із барельєфом Т. Шевченка. Серед учнів Яна Рустема у Вільнюському університеті називають і Наполеона Орду – художника, що залишив нам сотні зображень замків та інших пам'яток, в т. ч. і в Острозі та Новомалині.

1832 р. за участі студентів і ви-

кладачів у повстанні проти царату російська влада закрила університет у Вільні. На основі його медичного факультету було відкрито такий же факультет в Університеті святого Володимира у Києві (пізніше – самостійний медичний Київський інститут, нині – Національний медичний університет ім. академіка Богомольця). А університет у Вільні-Вільнощі відродився 1919 р. – спочатку як польська вища школа, оскільки до вересня 1939 р. місто перебувало у складі Польської держави. У міжвоєнні роки університет мав ім'я Стефана Баторія. Там діяло й українське студентське земляцтво, до якого також належали дітяч українського підліткового визвольного руху.

З початком Другої світової війни, після повернення Вільнюса до Литовської Республіки, до складу його університету були переведені гуманітарний і правничий факультети з Каунаса. Вільнюський університет став набувати литовського характеру, який зумів зберегти і після приєднання Литви до Радянського Союзу. Щодо польської частини викладачів та студентства колишнього Університету Стефана Баторія, то вони після виходу з Вільнюса у Польщу започаткували Університет Миколая Коперника у Торуні.

У роки відновленої незалежності Литовської Республіки Вільнюський університет став одним із визначних центрів освітнього й наукового життя Східної Європи. Його гордістю є наукова бібліотека, заснована 1572 р. В її основі – книги з бібліотеки короля і великого князя Сигизмунда II Августа, передані відповідно до його заповіту. Музей книги та друкарства Державного історико-культурного заповідника Острога має честь тісно співпрацювати з цією визначною бібліотекою, користуватися безкорисливими консультаціями її авторитетних співробітників. Адже в острозькій музейній колекції є низка цінних стародруків із Вільнюса – столиці дружнього Україні литовського народу. ■

